

Tri rože.

(Češka narodna; preložil Radoslav Knaflič).

rajska gospa Svétluša je neizrecno ljubila cvetice. Nekoč izide pred grajska vrata in tu najde sedeti ubožno ženico z robcem na glavi. V roci je držala prekrasno belo rožo, kakeršne niti ona v svojem vrtu ni imela.

Svétluša gleda rožo in izpregovori: „Žena, ali bi mi ne hotela prodati te prekrasne cvetice?“

„Za tri zlatnike!“ odgovori žena.

Svétluša jej takój izplača tri zlatnike in odnese belo rožo vesela v grad.

In zakaj bi si ne privoščila tega veselja? Bogastva in vsega, česar si je želela, imela je obilo. A roža je bila tako krasna, da si jo je želel vsakdo imeti, a nikdo ni mogel toliko plačati za njo. Gospa se ni mogla dosti načuditi njenej krasoti.

Ko je drugi dan zgodaj vstala, šla je najpred pogledat na cvetličnik, kamor je bila sinoči rožo položila. In glej! V razcvetelih rožnih listih je počivalo belo dete, kakor v plenica. Takó se je grajskej gospej izpolnila njena poslednja in vroča želja, ki jo je vže toliko let gojila.

Vzela je dete na roki in zibajoč je, zapela mu prvo materino pesenco: „Našla sem te v zibelki, belej kakor snežinka, bodi in zovi se torej Belínka!“

In Belínka je rastla na materino veselje tako naglo, kakor bi poganjala iz vode. Za leto dni jo je Svétluša vže vodila za roko, hodeč nizdolu po velikih grajskih stopnicah. In glej, nekega dne sedí zopet ona žena pred grajskimi vrati. V roci je držala rudečo rožo, krásnejšo od prve.

Vitezinja se ni mogla dosti nagledati te prekrasne rože. Zatorej vpraša ženo, za koliko bi jo prodala.

„Za sedem zlatnikov,“ odgovori jej žena.

Vitezinja ne premišlja ter takój izplača sedem zlatnikov. Veselo se povrne v grad ter dene rožo v prelepo cvetlično posodo.

Ko družega dné pristopi k rudečej roži, stegovalo jej je iz rudečih listkov milo dete kodrastih las svoji nežni ročici nasproti.

„Kódravka mila!“ vzklikne gospá, „bodi mi tudi ti v veselje, kakor Belínka.“

In pestovala je vitezinja oba otroka do tretjega leta. A tretje leto je zopet izišla po stopnicah pred grajska vrata.

„Za devet zlatnikov vam prodam to rožo,“ kliče jej žena, sedeča pred grajskimi vrati in moleč jej krasno, kakor škrlat rudečo rožo.

Gospej porosi oko od veselja, ko ugleda rožo. Ne izgovorivši niti besedice, takój izplača devet zlatnikov.

Povrnivši se v grajsko sobo, dene rožo v prelepo cvetlično posodo in vso noč ne odvrne očesa od nje. Jedva v jutro malo zadremlje, vže se zbudi, ko je solnce s svojimi prvimi žarki posijalo v sobo.

In glej! prekrasno detetce jo gleda iz rožnega cvetja s svojimi črnimi očmi. Vitezinja je dala detetu ime Kráska.

Od sih dob je živela Svétluša s svojimi tremi hčerkami v največem veselji in zadovoljnosti. Hčerkam se je v gradu vse dopadalo, samó to jim ni bilo po volji, da jih mati s toliko skrbjó vzreja in pazi, kakor na zeníco svojega očesa. Želele so si popolne svobode.

Nekega dné se dogovoré, da se hočejo oprostiti matere. Zatorej ubežé skrivaj v bližnji gozd. Ali premalo so bile izkušene in izgrešé pot. Predno so mislile, prehití je noč. — Kmalu dospejo na pobrežje silno velike vode ónostran gozda. Zdajci zašumi po drevesnih krošnjah silovit veter, zabliška se in zopet nastane trda temá. Ko se zdaní, deklíc ni bilo nikjer.

Zamán jih pričakuje viteznja, zamán poprašuje po njih po vsem širokem svetu. Dan in noč se joka, in ko jih ne more pričakati, in tudi niti besedice poizvedeti o njih, gré jih sama iskat po svetu.

Prehodila je mnogo mest in vasi, povsod je povpraševala po njih, ali zaman, vse zaman! Odrekla se je vsemu imetku, končno so jej tudi novi pošli, ali o hčerah ni bilo ne duha ne sluha. — Izdala je vže zadnji novc, ki ga je še imela, kupila si je zanj hlebec kruha, lonček mleka in vrečico pšena.

Tako pride na kraj neke vasi in tu začne hlebec lomiti, a glej, nagovori jo prosják: „Zlata, dobra moja gospa, prosim vas samó košček kruha za svoje zobé; oj usmilite se me, usmilite!“

Svétluša pogleda prosjaka, kateremu slaba, raztrgana obleka visi od telesa.

„Siromak,“ misli si Svétluša, „še bolj je gladen nego li jaz!“ Dá mu hlebec, a ona se tolaži na požirek mleka. Ali glej, komaj se z ustnicami dotakne mleka, oglasi se jej za hrbtom jedno civiljenje. Za njo je stal pes, ki ga je bila sama kost in koža. Ne pomišlja se Svétluša, dala je psu mleko, a ona gladna hiti dalje.

„Čemu mi bode pšeno, ker nimam mleka,“ misli si Svétluša. In glej, veter zmajé vrhove dreves in pred njo stoji čarovnica Meluza.

„Nà, vzemi si pšeno za svoje otroke,“ nagovori jo viteznja, „vzemi si vse, kolikor ga imam. Iščem svojih otrok in vem, kako boli materino srcé, če vé, da jej gladijejo otroci!“

„Veliko dobroto si mi storila,“ reče Meluza, „ali jaz hočem tebi še večjo. Pojdi do peščene pustinje, a zapomni si vse, kar ondú zagledaš. Tvoje tri hčere zgrešile so pot v velikem gozdu. Ugrabili so je trije bratje, ki so: morski pes, imajoč šape, kakor mlinske lopate; kragulj, imajoč kreljuti črni, kakor noč, in ognjenik, imajoč zmajevó telo. Tvoje hčere hrepené po domu in ti je lahko rešiš. Ali k temu potrebuješ konja, hitrejšega od vetra in gibkejšega od vrbove veje. Takšen konj se pase mej čredo žoltakov, belcev in vrancev, a nobenemu se ne bližaj, nego naglo zasédi belca s črno liso! — Napravi si tudi bezgov grm. Sama vsejaj seme in tudi sama ga oskrbuj. A kadar dozori plod, spleti ga v venec. Tvoje hčere so v službi pri ónih treh bratih, zlótvorih. Za njihovega spanja se shajajo na tihoma v lésnej loki. Kadar dospeješ do bratov, objemi z vencem, kar je deklica, a izogibaj se varno vsega, kar ni deklica. Potem švigni naglo z deklicami na konja, pokropi je z vodo spoznanja, ker drugače ne bodo šle s teboj in se ti zgubé, kakor sapa.“ To izgovorivši, zgubila se je čarovnica kakor blisk.

Viteznja je dobro razumela vse, kar jej je Meluza svetovala in se je veselila, da je vsaj na sled prišla svojim hčerkam, upajoč, da jih reši iz krempljev zlobnih bratov.

Svétluška gre dalje in kmalu pride v veliko kotlino, ograjeno s pečevjem in gostim grmovjem. Tipajoč po golih stenah, spusti se po čudnej skali v globino. Dalje idoč, vidi se v pustinji, kder ni družega, kakor sam pesek. Hodila je ves dan, da pride do malega gaja, kder je stala kočica.

„To bi bilo tedaj óno mesto,“ pravi sama v sebi, „družega mi ni storiti, nego stopiti v službo k logarju ali lovcu ali bodi-si vže kdor koli tukaj notri.“

Jedva to izgovori, zagleda pred seboj v travi sedeti deklico, ki je tiho jokala.

„Kdo biva v tej kočici?“ vpraša Svétluška deklico.

„Logar,“ odgovori deklica, „ako iščete prenočišča, svetovala vam bi, da k njemu ne hodite.“

„Iščem službe,“ odgovori Svétluška.

„Toliko slabeje za vas! Služila sem tudi jaz pri njem, pa bi me bil skoraj ubil! To vam je zelo zloben mož, nihče nê ostane pri njem.“

Svétluška se zamisli. Videč okolo sebe prekrasna drevesa, odloči se in reče:

„In vender grem jaz k njemu!“

Domišljevala si je, da si s potrpljenjem in zvestobo pridobi njegovo prijaznost. A bila je vže tako onemogla, da si ni upala dalje po peščenj pustinji. Prosi torej deklico, da bi zamenila svojo priprosto obleko z njeno sicer drago, a vže obnošeno.

„Rada storim to,“ reče deklica, ker je vedela, da bode imela dobiček.

Tako preoblečena, stopi viteznja v kočico ter prosi za službo.

Logar jo mrzlo pogleda, a ugledavši njene bele roke, vpraša, koliko želi plačila.

„Družega si ne želim, nego to, da se pri tebi vsak dan do sîtega najem in mi dovoliš, da si v tvojem gaju zasadim bezgov grm. Služila ti bodem zvesto, dokler grm ne doraste.“

Logar prikima z glavo. — „To je čudna želja,“ misli si ter vzprejme grajsko gospo v službo.

Težko je bilo Svétluši pokoravati se neusmiljenemu gospodarju. Po večkrat ste jej roki krvaveli težavnega dela, a gospodar se za vse to ni nič brigal.

„Od kod si se pritepla k meni, vlačuga?“ zadiral se je nad njo, če mu ni bilo kaj po godu. Ubogej viteznji so se oči solzile in vže večkrat je hotela pobegniti, ali spomnila se je, da ne sme gubiti časa, ako hoče doseči, česar je želela.

Seme, ki ga je vsejala pri vstopu v službo, vzrastlo je nenavadno hitro, in predno se je nadejala, vzrastel je iz njega lep bezgov grm, poln zelenih popkov.

Zlobni gospodar je vedel: kadar doraste grm, izstopila bode Svétluška iz službe. Tako potrpežljive in pridne služabnice pa ne bi dal rad od sebe. Da bi dlje časa ostala pri njem, porezaval je grm. Ali glej čudo! Kar je po dnevi porezal, to je vzrastlo zopet po noči. Plod je dozorel.

S tresoč roko vzame nekega jutra viteznja nožič, nareže si bezgovega šibja, splete si iz njega venec, ki ga skrije v zastor in zbeži od gospodarja.

Pri solnčnem vzhodu je imela gaj vže daleč za seboj. Na livadi pred njo se je pasla čreda žoltakov, belcev in vrancev, vsi jednolični in debeli, kakor bi je zalil. Samó jeden je bil mršav in koščén. Svitla griva mu je krasotila vrat, a po glavi se mu je vlekla črna lisa tjà do nosa. Drugače je bil ves bel, tudi uzda je bila bela.

„Aj, aj,“ začudi se vitezinja, „kako mi gre vse po sreči!“ Bliža se z lahkimi koraki lisastemu belcu ter ga zgrabi za uzdo. Ali belec sune z zadnjima nogama v zrak, izdere se jej iz rok ter zdirja po livadi, da ga vže ni imela več pred očmi.

„Vse je zgubljeno!“ vzklikne Svétluša.

„Hav, hav!“ zalaja v tem trenutku blizu nje. Sèm po livadi se pridrvi v silnem teku velik lovski pes in predno bi naštel pet, prižene z glasnim laježem lisastega belca. „Ti si se spomnila mene, spomnil sem se tudi jaz tebe, obema bode dobro,“ takó je zalajal pes, da ga je vitezinja razumela, in zginil izpred nje.

Vitezinja Svétluša skoči na belca ter dirja naprej. „Oj, ko bi me ponesel k mojim hčeram,“ želela si je na tihoma. Samega veselja je pozabila, da jej je treba še vode spoznanja.

Konj je zahrzal, pokimal z glavo ter dirjal kakor strela. Na večer sta dospela na loko v lipovem gozdu.

Svétluša skoči raz konja in ga priveže k drevesu, da bi si v travi odpočila. Lipove veje so se spajale nad zeleno travo, a okrog in okrog je vladala žalostna tišina. Nakrat se zasliši nek tajni žvižg. Lisastega belca je nestalo. Po zelenej travi se razlije čarobna svitloba in izmej gozdnih lip prileti golobica. Trenovši s kreljutima, izpremenila se je v zalo gospodično v blestečej se obleki, posutej s svetlo rôso. Temnokodrastí lasjé jej segajo do tal, a oči se jej svetijo kakor svitle zvezde. — Ob kraji gozda se začuje pljuskanje po vodi, kakor bi kdo veslal v čolnu po bližnjem morji, potem tih šepet listja in glej! z lahnimi koraki kakor večerni pih vetra prihiti druga gospodična. Odgrne z ramena siv plašč in zdaj stoji tù v belej obleki, otirajoč si obraz z robcem, posutim s samimi biseri.

„Ali Kráske še ni tukaj?“ vpraša Kodravko, podavši jej nežno roko.

Na to pridirja drug belec, podoben ónemu, ki ga je Svétluša jezdila. Belec izgine in vže stoji tù tretja gospodična.

„To ni lahka stvar,“ pripoveduje gospodična; „danes me je dohitela nesreča. Ali povedati vama nečem, kakšna. Skrbimo, da pridemo tem prej od tukaj!“

„Čudno, prečudno,“ hudujete se drugi dve gospodični, „jedva se po dolgem času zopet vidimo, a vže zopet bi nam bilo se raziti!“

Belínka pristavi: „Pač ni prijetno, ako se mora človek s tem zabavati, da od ranega jutra do poznega večera mora krmiti gospodarjev drobiž: močerade, kuščarje, žabe, rake, morske pajke, ribe itd., in če jih ne krmi dosti hitro, bijejo ga s svojimi repovi in plavutami. In moj gospodar, brrr! če se jezi in ujeta, gleda me, kakor bi me hotel požreti. Vsa se tresem od strahú, če le pomislim na to! Kaj mi pomaga taka služba?“

„In koliko ti daje plačila?“

„Dal mi je moč, da plesnem ob dlan in vse ribe priplavajo k meni.“

„A meni je dal moj gospodar moč, da ozlatim vse, česar se le z roko dotaknem,“ hvali se Kódravka. „Ali čemu mi je ta moč, ker sem gospodarjeva sužnja. Dan na dan me pretvarja v golobico, da uči na meni, kako naj si kregulji iščejo pléna. Oj vse drugače je bilo doma pri našej materi.“

„Govorite, kar hočete,“ oglasi se Kraska, „obema je vender boljše nego li meni . . .“

„Pst!“ svari Kódravka. „Zdi se mi, Belinka, da se je tvoj gospodar zbudil.“

„Imam bistro oči in dober sluh,“ odgovori Belinka, nič se ni ganilo; če moj gospodar le z nogu gane, zapéni se voda in k višku se dvigajo vodeni mehurji. Le mirne bodimo, nič ni hudega.“

Posedejo v zeleni mah in Kráska nadaljuje:

„Imam od gospodarja moč, da kamor koli pade lesk mojih las, kadar jih razčešem, vse se razcvetè. Ali drago si moram zaslužiti to moč. Zapreza me pred svoj voz ter me goni z bičem in palico v dir, da se vsa pénim. Jedva trenotek mi pusti, da si odpočijem. Oj, zakaj nismo slušale svoje drage matere!“

Vse tri so globoko vzdihnile.

Svétluša jih je poslušala, skrita za gostim grmovjem. Britko jej je bilo pri srci, ko je slišala svoje hčere tako tožiti in streslo jo je po vseh udih.

Kódravka se zgane: „Slišala sem nekaj tam iz grmovja! To je izvestno jeden naših zlotvorov!“

Belinka pogleda v gozd ter reče: „Dà, tudi jaz sem slišala, kakor bi se nekdo ganil. Glej, kako se drevje majé in voda šumi.“

Vse tri poskočijo k višku, kakor plahe srne. „Daj, da te še poprej poljubim, predno otidem,“ reče druga drugej ter si padejo v naročje.

Zdaj skoči mati izza grmovja. Kráska se kakor blisk izpremeni v belca ter hoče oddirjati.

Ali mati jo zgrabi za uzdo in z bezgovim vencem ujame vse tri.

Začudene pogledajo gospó, ter je ne spoznajo. Branijo se, zvijajo in tanjšajo. S strahom zapazi Svétluša, da se jej izpod roke vijó, da so vedno manjše in tanjše, in glej! v tem hipu se izgubé, kakor megla v solnčnih žarkih.

Svétluša se spomni Meluzinih besed. „O nesrečna jaz, da sem pozabila na vodo spoznanja,“ zaklicala je žalostno in skoraj bi bila venec in uzdo iz rok izpustila.

A komaj je izgovorila te besede, vže stoji pred njo prosják, ponudi jej školjko čiste studenčnice in — zgine. Polna zaupanja pokropi Svétluša gospodične z vodo spoznanja in glej! vsakej požene na grlu kita belih, rudečih in škrlatnih rož in hčere spoznajo mater.

Takóž skočijo k materi in Kraska, pretvorjena v iskrega belca, opominja jih: „Zasedite me hitro, da vas ponesem iz tega kraja! Hitite in ne gubite časa!“

Sedejo na belca in belec je letel hitreje od vetra. Ali na kraji obrežja tik zelenega gozda se je vže valjal morski pes. S svojimi strašnimi šapami je upogibal vejevje, vohajoč po travi na vse strani. Grozovito je tulil in lajal ter sledil begunom po zelenih stopinjah, omočenih z morsko vodo od Belinkinih nog.

„Ahà, tù se shajajo na skrivnem,“ zarujove srdito, prišedši na zeleno loko, kder so malo poprej počivale gospodične. Našel je ondù zapôno od Kodravkinega lepega čreveljčka, ki jo je izgubila v naglici, ko je skočila na konja.

Na desno in levo je mahal s šapami po košatih lipah. Prišedši do potoka, zažene se vanj; v vodi je tako uren, da ga ne more nihče prehiteti. Le še malo in vže bi se bil dotaknil z gobcem bežečega belca. Ali Belinka naglo vrže raz sebe plašč in glej! mej gospodičnami in potokom nastane jez, visok kakor gora.

Morski pes strašno zatuli ter zahrešči, da se zemlja potrese, a gospodične neustrašeno hité naprej z materjo v sredi.

„Hej, tovariš, brate moj, kragulj!“ zakliče morski pes, „pomagaj, pomagaj!“

V gozdu zaškripljejo veje. Kragulj zapusti gnezdo in mladiče ter hiti za plenom. Koder koli je s kreljutima mahnil, potresle so se veje. Z divjim krikom dohiti belca z beguni; bil je namreč trikrat hitreji od morskega psa.

Zdaj pretrga Kodravka vrveo biserov, ki jih je nosila okolo vratú. Toča biserov se vsiplje izpod neba na zemljo, da polomi kragulju kreljuti. Kragulj se ustavi. Trene še dva-, trikrat s polomljenimi kreljuti, potem sede na bližnjo pečino.

„Oj brate ognjenik!“ zaupije s hripavim glasom, „ali spiš, ali bdiš? Ali nič ne vidiš, da Kráska beží s svojima sestrama! Prestriži jim cesto!“

Zlotvor ognjenik je bil deset- in desetkrat hitrejši od brata kragulja, ali spal je trdno. Predno se vzbudi, bile so gospodične vže daleč za gozdom.

Od belca kaplje pot in ves se péni. Oj grôza! Ognjenik prileti bliskoma po zraku za njimi ter steza po gospodičnih svoje ostre kremplje.

„Odpnite mi uzdo!“ zakliče Kráska trepetaje od strahú.

Odpnó jej uzdo in Kráska se zablesti kakor suho zlato. A iz nje se izvije grozovit gad. V tem, ko se ognjenik brani pred gadom in se suje in bori ž njim, dospejo gospodične srečno do meje. Prišedši preko meje, do katere nema moči noben zlotvor, izpremeni se Kraska iz belca v prelepo gospodično, ter postane, slična svojima sestrama.

Ko pridejo domóv, najdejo svoj grad v največjem neredu. Krivični najemniki so se naselili v njem ter pustošili polje in gozde, rušili steno in zid. Krivičniki videč, da se vračajo pravi gospodarji, zbali so se njihovega prihoda in se razkropili po vsem širokem svetu.

To vam je bil žalosten prizor po zapuščeni okolici. Kašte in žitnice prazne, njive v prahi, drevesa usahnela, vse vse je bilo zanemarjeno in zapuščeno.

Videč toliko siromaštvo, razžalostila se je Svétluša in hčere njene. Ali mati je tolaži, rekoč: „Ne žalujte, hčere moje! Veselite se, da smo se zopet našle. Hudo nam sicer je, ali najhuje smo vže prebile!“ Zdaj jim pripoveduje, koliko je zaradi njih prebila. Hčere jej padejo v naročje in rekó, da so se tudi one v sužnjosti spominale svoje matere in onih prijetnih dní, ki so je preživele pri njej.

Tako tožeč druga za drugo, reče Kódravka: „Čemu vse te pritožbe? Saj se nam godi, kakor si smo zaslužile!“

Sestri jej pritrdite ter nehate žalovati. Kodravka ju prime za roki in pelje v sadovnjak. Kráska si razveže lasé, ki se jej v dolgih kodrih vsipljejo po vitkem telesu. In glej čudo! Drevesa ozelené in se obsipavajo s prekrasnim cvetjem. — Belinka skoči k bližnjemu ribniku, plesne ob dlan, in iz daljnega morja in bližnjih rek priplujejo ribe ter se naselé v ogromnem številu po vseh grajskih ribnikih. — Kódravka potrese iz pestí nekoliko žitnega zrnja po polji, in glej! zlato klasovje požene iz tal polno najlepšega zrnja.

Hčerke in mati se razveselé in dolgo so še skupaj živele v pristrénej ljubezni, zadovoljnosti in sreči.

